

MILLİ
DÜŞÜNCE

DEVLET ÖDÜLLERİ

A.YAĞMUR TUNALI

Devlet ödüllerinde görünen iş bilmez hallerimiz

A. Yağmur Tunalı

Ödüller bütün dünyada tartışılır. Müzik ve sinema ödülleri en çok tartışılanlardır. Bunlar, herkesin bildiği-gördüğü, kendince fikir yürüteceği açık seçimlerdir. Farklı tercihlerin ve tartışmaların makul veya anlaşılır tarafları vardır. Şu veya bu esere, şu veya bu isme verilmesinde gözetilen seçimi beğenmeyenler olur. Öyle böyle bir beğenmeme hali değildir. Sade seyirciden, dinleyiciden tutun da eleştirmenlere, konunun bütün uzmanlarına kadar herkes konuşur.

Ödülü düzenleyenler, her defasında tartıya çıkar. Kamuoyunun yapılanmasına ve seviyesine göre fikirler söylenir. Bu, geniş katılımlı bir ödül tercihi denetimidir. *Oscar Ödülleri*, *Cannes* ve *Berlin Film Festivali* gibi, *Awards* ve *Eurovizyon* gibi müzik yarışma ve ödülleri böyledir. Nobel fizik ve edebiyat ödülleri ayrı bir yeredir. Bunlar ve benzerleri, dünyanın en prestijli ödül ve yarışmaları halinde sanata ve bilime uygulanan ince ölçüleri verirler.

Devlet ödülleri

Devletler, ödül ve nişan vermekte hasis davranırlar. Bunun için şu ödülü şu zaman aralığında vereceğiz demekten çekinirler. *Bienal*(iki yılda bir yapılan) gibi kültür sanat faaliyetlerini düzenleyenler ender de olsa vardır. Yüksek kültürü her alanda destekledikleri için ödül ve yarışmalara yardım etmeyi, himaye etmeyi ihmal etmezler.

Bizde devlet, yeni rejimi yerleştirmek için kültür faaliyetlerini yürütme görevini de üstlendi. 1934'te *Millî Mûsikî Kanunu*'nu çıkarırken *Batı Müziği* merkeze alındı. Ardından konservatuar kuruldu. İki ayaklıydı. Müzik(senfonik müzik, opera, bale) ve tiyatro öğretilenkti. Uzun süre bu alanlar imtiyazlı halde kaldı. Yeni bir devlet tercihi değildi. **İkinci Mahmud**'la başlayan süreç devam ediyordu. Ödül ve yarışmalar da bu alanlar üzerine bina edildi. Sebep ve gerekçeleri bugün için bilinmeye ve anlaşılmaya muhtaçtır.

Ödül verilen alanlar genişletildi

İktidardakileri bu yanlış düzeltme gayretleri sonuç verdi. Fakat başka yanlışlar yapmaktan kurtulamadılar. Çünkü kültürle bağları bilgiye ve sevgiye dayanmıyordu. Bugünlerin rezaletlerine böyle ucundan tutan kültürsüzler yüzünden geldik.

Şimdikilerin kafası büsbütün başka çalışıyor. Hem kültüre ve sanata uzaklar, hem de kendilerine bağlı isimleri öne çıkarma gibi sakat bir yolu takip ediyorlar. Bu iki bakıştan iyi bir şey çıkmayacağı açık. İyileri de kötü sunacak bir sonuç çıkar. Nitekim çıktı.

Evet, son yılların devlet ödülleri genişletildi. 45 yıl içinde kademe kademe değişmeler yaşandı. Fikir doğru gibi görünse de uygulamada seviye gözetilmedi. Sayı devamlı değişti. Çok kimseye devlet ödülü verme siyaseti, bozdukça bozdu. Yine söyleyeceğim, sağ iktidarların kültüre bakışının utandıran görüntüleri yaşandı. **Ahmet Kaya**'ya devlet ödülü veren bir anlayışı susturamadığımız için keyiflerince at oynatan bir şuursuzluk ve bozgun yerleşti.

Son ödülleri yazdım. On dört kişiye ödül verilmiş. Bu sayı o ödülün ciddiyetini zaten ortadan kaldırır. Devlet böyle bol keseden ödül vermeyi seçmez. Piyasa işi yapmaz. Kültürü bu kadar aşağı düşürmez

ve aşığılmaz. “Aşığılmaz” deyince söylemem lazım; kaç türlü aşığılamanın bir araya getirildiği ödüllere ve törenlerine şahit oluyoruz. Son ödül töreni tam öyledir. Törende sanat da bilim de, o alanların mensubu büyük denen isimler de konu mankeniydi. Olsun bitsin edasıyla yapıldı. Yasak savar gibi davranıldı. Sanat ve bilim adamlarına yarım dakikalık bir zaman içinde koştura koştura ödül ve berat verildi.

Kaç türlü aşığılamanın yolu aransa böylesi bulunamazdı. İşin fenası, bu rezaleti konuşan, yazan pek çıkmadı. Üzerimize ölü toprağı serildiğini gösteren bir durum da buydu. Yanlış, kötüyü, yıkımı kanıksamak illetine düştük. Fenanın fenası da buydu.

“Klasik müzik” deyince

Devlet ödüllerinin yakın tarihini yazmıştım. Sanat ödülleri önce batı müziği mensuplarına verilirdi. Sonra tiyatro eklendi. Seçilen isimler doğru, alan belirleme yanlış ve eksikti. Mesela, Türkiye’de devlet tarafından müzik ödülü verilecekse iki sanat müziğinin yüksek sanatkârlarına verilmeliydi. *Türk Mûsikîsi*’ne üvey evlat muamelesi Türk devletinin yapacağı bir şey olamazdı. Bu ödüllerin verildiği yıllarda az da olsa yazarlar oldu. **Yılmaz Öztuna** ve **Cinuçen Tanrıkorur** başta bazı müzisyenler ve benim gibi müzik severler yazdık.

Tercihlerin gerekçesi kavramlar konuşulmaya değer. *Batı müziği ve klasik müzik* tabirleri üzerinde durmak lazım. Ödül verenler, devletin tercihlerine yön verenler, *Batı Müziği* demenin iletişim açısından iyi bir kavramlaştırma olmadığını farkındaydılar. Burada bize has bir kurnazlık devreye girdi. *Batı* deyince yabancılık algısı kendiliğinden uyanacağı için bu tabir tercih edilmiyordu. *Klasik Müzik* diyorlardı. Evet, o klasik müzikti, diğerleri eften püften şeyler gibi bir algı yaratan sözlerle anılırdı.

Başka klasik yok mu?

O klasik müzikti, Batı sınıflandırmasına göre doğruydı. Biz de kabul ediyorduk. Esasen, onlar kendi kültürlerini merkeze alıyorlar ve her alanda bunu uyguluyorlar. İnsanlığın son birkaç yüzyılına hâkimiyetlerine paralel bir durumdur. Böyle bir gurur içinde davranarak “*Biz ve diğerleri..*” dediler. Bunu bir ölçüde normal karşılamak lazım. Güç, diğerlerini görmede ve değerlendirmede zaaf ve körlük yaratır. Biz de dünya hâkimiyken aynı psikolojideydik. Tabii insani değerleri herkese eşit uygulamak hususunda tarih bizim emperyal anlayışımızın örneğini görmedi. Bu temel farkı koyarak o nobranlığın yanlışının sebeplerini konuşabilir, anlayabiliriz.

Tek başına klasikliği Batı müziğinin temsil ettiği yanlış ötesi yanlıştı. Dahası sanatı ve kültürü bilmemektir. Hayır, bilmemek de değildi. Bütünüyle bilmemek olsa cehaletin kendi içinde mazur görülür tarafı vardır. “*Bilmiyor*” der, halini ona göre anlamaya çalışırsınız. Israr ederse cehaletin körlüğüne hükmedersiniz. Bu öyle değil. Bile bile yok sayma ve karartma vardı. Hatta düşmanlık vardı. Anlayamayacağımız, anlamlandırmakta güçlük çekeceğimiz budur.

Kültür körlüğü

Kültür kırımının, kıyımının böylesine ad bulmak kolay olmaz. Düpedüz insanlığa ve mirasına hakarettir. İnsanlık, milyonlarca yıl çeşitli müzik anlayışları çıkarmış, bazılarını ileri seviyede geliştirenler olmuş ve bunlardan bugüne kayda değer bir şey kalmamış demektir.

Batı müziğinin teknik gelişmişliği, işlenmişliği elbette örnektir. Mutlaka faydalanılacaktır. Uzağında kalınmaz. Her millet faydalanır ve faydalanmaya mecburdur. Müzik ve kültür etrafında yaratılan büyük endüstrinin etkisine girmeme imkânı kalmayan bir dünyada yaşıyoruz. Bu ayrı bir meseledir.

Bizdeki Batı müzikçilerinin hiçbir yerde görülmecek meslek taassubunun yol açtığı çöküntüyü dün söyledik, bugün de söylüyoruz. Onlara göre diğer müziklerin yeri aşağılarda bir yerdedi. Verilecek en parlak isim ve sıfat da *etnik müzik*ti. İşin tuhafı buna biz de inanmışızdır. Bu da yeni değildir. İki yüz senelik uzun bir zamanın getirdiği devamlı propagandanın devlet eliyle yürütülmesiyle buraya geldik.

Kendini küçük görme hastalığı

Bizdeki keskin tavrın anlaşılır tarafı yoktur. İnkılapçılığın böylesi ve hiç bitmeyi girdiği yerde ot bitirmez. Doğru hareketlerimizin de bu devamlı yıkıcılık ve redde dönüştüğü devirler geçirdik. Bu yüzden bütün bir tarihi dışarda bırakmaya kadar varan haller yaşadık. İş, Osmanlı'yı düşman kabul eden nesiller yetiştirmeye kadar vardık.

Müzik ve sanat görüşümüz de buna göre şekillendi. Buna tepki tabiidir. Tabir caizse gen icabıdır. Millî refleks harekete geçer. İşte biz bunu da idare edemedik. Kendi müziğimize, kültürümüze, yarattığımız hayat şekillerine sahip çıkmanın yolu onları yeniden ve çağa göre şekillendirmektir. Onlara göre hayat şekilleri yaratmaktı. Bu da yüksek kültür isterdi. Bu işi üniversiteler, şairler, yazarlar, okumuşlar yapacaktı. Okumuşlar, bu donanımı getirecek sancıyı hissetmediler. Yerli unsurlar sade vatandaşa kaldı. Sözlü(şifahi)kültürün kaybıyla halkta da kültür devamlılığı kayboldu. Geniş halk kitleleri cami adamlarının eline düştü. Diyanetimiz, camimiz de malum. **Âkif** merhumun dediği gibi "*Nasılsa mektebiniz, tıpkı öyle mâbediniz*".

Müziğimize karşı aydın tavırları

Halid Ziya Uşaklıgil, imparatorluğumuzun son başmabeyincisi (Cumhurbaşkanlığı genel sekreteri gibi düşünün)dir. Büyük romancımızdır. Türk nesrinin büyük ustasıdır. Kültür meselelerinde uzun yıllar söz söylemesine şaşılmayacak bir kültür adamıdır. Uzun yaşadığı için 1960'lara kadar çeşitli yayın organlarında kültür ve siyaset yazıları da yayımlandı. *Ay Yayınları* iki büyük cilt halinde sanat yazılarını yayınladı. Orada en sık tekrar ettiği hususlardan biri Batı müziğinin şartsız şekilde alınmasıydı. Zaten devletin temel kabulü de buydu. Sanırım dünyada, kendi kültürünü, dolayısıyla kendini inkâra varacak reddediş körlüğünün böylesi görülmedi.

Dikkat edilirse bizde Batı Müziğine karşı tavır alanlar yoktur. Türk Mûsikîsi mensupları savunmadır. Bu durumu değiştirmek için bir ömür uğraştık. Bir ölçüde başardık, bu bakıştan kurtulmaya başladık.. derken nereye düştüğümüzü görünce, benim gibiler "*Biz bunun için mi çalıştık?*" diyeceklerdir. Haklıdırlar. Belli ki kendine yabancılaşma yobazlığı ve ondan bin beter cehalet nöbet değiştirdi. Böyle de yandık. Hem bağnazlık ve yobazlık, hem de iş bilmezlikle boğuşur hale geldik.

Durum açık: Ülkenin kimliğini tartıştırmaya kadar varan giden yeni iktidarımızın hazırlayıcıları işte bu sanat dayatmacıları, bir devrin tabiriyle inkılabı anlamayan inkılap yobazlarıdır. Bu bahsi de enine boyuna tartışmak gerekecek.